

Jurij Ličen

MED LOKALNIM IN GLOBALNIM: NANOTURIZEM IN POLETNA ŠOLA ARHI- TEKTURE KOT PRIMER MEDNARODNEGA UČENJA V LOKALNI SKUPNOSTI¹

POVZETEK

Mednarodna poletna šola za mlade arhitekta (AAVSS) je prikazana kot primer neformalnega izobraževanja, ki združuje globalno (mednarodno) in lokalno (slovensko, vitanjsko) v procesih nastajanja novega znanja. Inovativno učenje je slonelo na doživljajskih metodah in kritični refleksiji o kulturi bivanja ter povezovanju razvoja lokalnega z mednarodnim znanjem. Udeleženci so ustvarjali nove arhitekturne rešitve za razvoj nanoturizma v Vitanju v povezavi s Kulturnim središčem evropskih vesoljskih tehnologij (KSEVT).

Ključne besede: poletna šola, neformalno izobraževanje, nanoturizem, inovativno učenje

Between Local and Global: Nanotourism and the Architectural Summer School or International Learning in a Local Community – Abstract

The international summer school for young architects is used as an example of informal learning that combines the global (international) and local (Slovene) in the process of creating new knowledge. Innovative learning was based on experiential methods and critical reflection on the culture of living and interconnecting local development with international knowledge. Participants created new architectural solutions for the development of nanotourism in Vitanje in connection with the Cultural Centre of European Space Technologies (KSEVT).

Keywords: summer school, informal education, nanotourism, innovative learning

¹ Zahvaljujem se Aljoši Deklevi za komentarje k prvotnemu besedilu, ki so bistveno pripomogli h kakovosti članka.

UVOD: GLOKALNO IZOBRAŽEVANJE²

Za sodobno strokovno delovanje je značilno dvoje: (a) prakse so del globalnih dogajanj ali – kot meni Augé (2014) – kontekst za delovanje in razmišljanje je planetaren, in (b) prakse so pred izzivi negotovosti, ki je sestavni del fluidne družbe. To pomeni, da so reference razvoja globalne in je potrebno do njih razviti kritično refleksiven odnos, ki vključuje značilnosti lokalne kulture in lokalnega znanja.

Pomembno vlogo pri razvoju kritične refleksije ima izobraževanje. Če sledimo spraševanju Baumana (Bauman, 2012, 2014) o tem, kakšna je vloga izobraževanja v svetu, kjer nimamo jasne vizije o prihodnosti in delujemo v stalni negotovosti fluidnih odnosov in znanja ter poskušamo misliti in odgovarjati na vprašanja s spoznanji o razvoju inovativnega učenja in participatorno-raziskovalnega učenja (Høyrup, 2012), ugotovimo, da se na presečišču med lokalnim in globalnim razvijajo nove oblike izobraževanja. Slednje spodbujajo neposredno participacijo vseh udeležениh. Udeleženi (ali akterji izobraževanja) so organizacije, izvajalci, študenti različne starosti, raziskovalci, prebivalci v lokalnem okolju (ali zaposleni v podjetjih), kjer izobraževanje poteka.

Kot primer participatornega izobraževanja bo predstavljena poletna šola za mlade arhitekto, ki jo Architectural Association School of Architecture (AA) iz Londona organizira v različnih okoljih. Študija primera v tem članku se nanaša na poletno šolo AA Visting School Slovenia (AAVSS),³ ki je potekala v Vitanju poleti 2014. Poletna šola, ki je organizirana v okviru mednarodne organizacije in ima mednarodno udeležbo, je spodbujala ohranjanje lokalnega in razmišljanje o lokalnih potrebah. Empirični podatki za prispevek so bili zbrani z metodo opazovanja z udeležbo.

Glokalno izobraževanje v izbranem primeru pomeni, da prihaja znanje z globalnimi referencami v lokalno okolje, kjer se z ustvarjalnim učenjem razvija novo znanje (nove rešitve, nove prakse), ki naj pripomorejo k lokalnemu razvoju. Znano je povezovanje urbanistično arhitekturnih delavnic s prebivalstvom kraja (Deu, 2013) in tudi inovacije v delovnih okoljih z zaposlenimi (Høyrup, 2012), kjer je treba upoštevati kulturo organizacije, kjer se uvajajo novosti. Ravno tako je pomembno poznavanje lokalne kulture nekega območja, kjer se razvijajo novosti. Inovativno učenje ali raziskovalno učenje v nekem kulturnem okolju je socialni proces, odvisen od mnogih akterjev, ki imajo svoje interese, želje in znanje. Spodbuja sistem »inovacij od spodaj navzgor«, ki je npr. na Danskem poznan kot model EDI (*employee-driven innovation*) in je inkluziven sistem inovacij.

Inovativno učenje je odprt proces, kjer (spo)znanje nastaja z različnimi metodami. V izobraževanju arhitektov je že dobro uveljavljena metoda delavnic (Krušec, 2013). V

² Beseda glokalno (globalno + lokalno) se je pojavila v 80. letih, glokalno izobraževanje (*glocal education*) povezuje globalne programe z lokalnimi značilnostmi.

³ Koncept AA Visiting School sloni na sodelovanju nekdanjih študentov in učiteljev, ki so bili na AA, pri izvajanju izobraževanja po njihovih avtonomno razvitih programih.

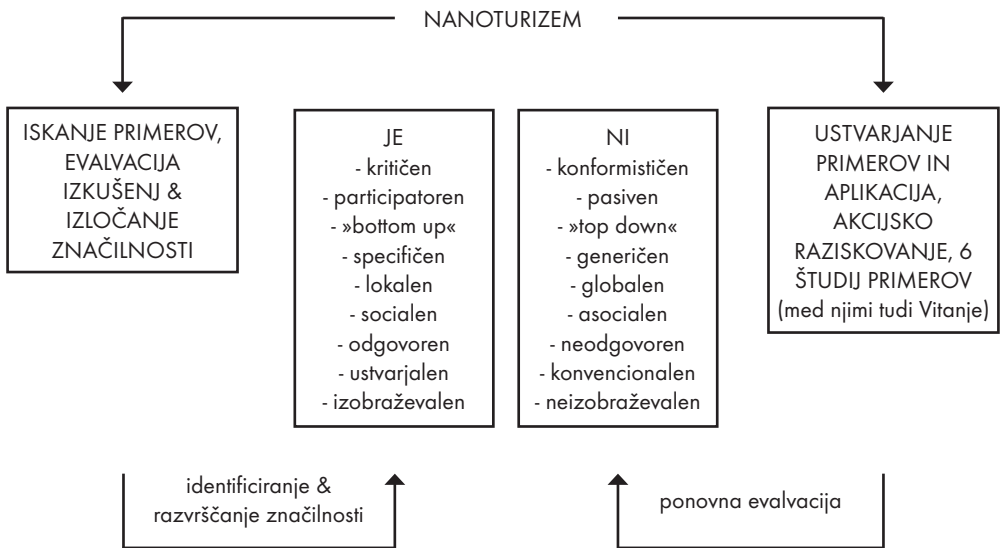
primeru poletne šole pa gre za skupno bivanje v mednarodni skupini, ki vodi v prepletanje različnih kultur, kar spodbuja odpiranje imaginarija posameznikov, saj se delavnice in participatorno učenje ne odvijajo v okviru ene kulture. Študentje arhitekture z različnih univerz in iz različnih jezikovnih okolij, pomešani s profesorji in drugimi arhitekti ter prebivalci kraja, so drug drugemu spodbuda za kritično dekonstrukcijo prepričanj, sodb, predsodkov in preizpraševanje svojega znanja. S skupnimi doživetji se začne transformacija obstoječega znanja; raziskovanje znanja in iskanje novih možnosti poteka kot v laboratoriju, ki ga tvori osebni stik med študenti, vrhunskimi strokovnjaki in prebivalci kraja.

MEDNARODNA POLETNA ŠOLA IN NANOTURIZEM

Mednarodna poletna šola omogoča dostopnost mednarodnih programov v lokalnem okolju. Osrednja tema raziskovalnega učenja je bila nanoturizem. Nanoturizem (*nanotourism*) je poimenovanje, ki se pojavlja v povezavi z ruralnim in urbanim turizmom. Beseda se je razvila kot neologizem ob načrtovanju poletne šole AA v Vitanju (Dekleva, 2014a). Nanoturizem poskuša najti alternativo masovnemu turizmu tako, da se turist približa prebivalcu kraja, vzpostavi se sodelovanje in izmenjava. Turist ni samo pasiven gost, temveč aktivno sodeluje v okolju, ki ga obiskuje. Opredeljevanje je trenutno v fazi razvoja. Z opredeljevanjem in določanjem koncepta nanoturizma sta se že ukvarjali dve delavnici. Prva je bila organizirana v sklopu posebne strokovne skupine v okviru Bienala industrijskega oblikovanja (BIO50) in je globlje raziskovala samo definicijo nanoturizma z odkrivanjem in razumevanjem primerov nanoturizma ter z ustvarjanjem novih izkušenj nanoturizma prek identificiranih lokalnih potencialov. Primerov in oblik nanoturizma je po svetu že precej,⁴ vendar jih le redko poimenujejo s tem izrazom, zato so v prvi fazi delavnic strokovnjaki v skupini *BIO50 nanotourism research group* (gl. www.bio.si/sl/teme/nanoturizem; www.aavisitingschool-slovenia.squarespace.com/people-1) iskali takšne primere in poskušali iz njih izluščiti tisto, kar jim je skupno, kar je »nanoturistično«. V naslednji fazi so po tej induktivni metodi oblikovali kriterije, na podlagi katerih lahko opisujemo nanoturizem. Kakšen nanoturizem je in kakšen nanoturizem ni? Nanoturizem je: participativen, sledi načelu od spodaj navzgor (*bottom up*), lokalen, socialen, specifičen, izobraževalen. Nanoturizem ni: globalen, ne sledi načelu od zgoraj navzdol (*top down*), asocialen, generičen, neodgovoren. Opredelitev je nastala v procesu, ki je predstavljen v spodnjem diagramu, ki prikazuje dve zanki raziskovanja in ustvarjanja opredelitve. Proces je potekal od induktivnega opredeljevanja osnovnih kategorij prek preverjanja ustreznosti kategorij na primerih do ustvarjanja primerov prakse in ponovne evalvacije.

4 Primeri nanoturizma so Živa dvorišča v Mariboru (www.ziva-dvorisca.com), Old school Ilica v Zagrebu ([www.http://www.d-a-z.hr/hr/vijesti/projekt-ilica---dan-otvorenih-vrata,2622.html](http://www.d-a-z.hr/hr/vijesti/projekt-ilica---dan-otvorenih-vrata,2622.html)), SLOWTOURISM liveinslums (www.liveinslums.org/production/index).

Diagram 1: Raziskovanje in ustvarjanje koncepta nanoturizma

Vir: prirejeno po BIO50 nanotourism process diagram (<http://bio.si/en/themes/nanotourism/post/335/searching-for-definition/>, Dekleva 2014c)

Druga delavnica, ki je v zgornji shemi vključena v tretji pravokotnik (kot ustvarjen primer, producirana praksa), je nadaljevala delo prve skupine. Zastavljena je bila kot poletna šola, ki je predmet analize v tem članku.

Vitanje je bilo izbrano za kraj dogajanja poletne šole zaradi specifične situacije, ki je nastala po izgradnji stavbe Kulturnega središča evropskih vesoljskih tehnologij (KSEVT), ki privablja v kraj številne obiskovalce ter ustvarja potencial za nanoturistične interakcije. Osnovna težava/izziv je dejstvo, da ima Vitanje z 800 prebivalci okrog 30 tisoč obiskovalcev na leto, ki zaradi pomanjkanja nastanitvenih zmogljivosti zgolj obiščejo razstavo v KSEVT-u in še isti dan odidejo. Druga težava/izziv je zadržano sprejemanje nove moderne zgradbe med vaščani. Stavba je nadomestila stari kulturni dom, ki je prej stal na isti lokaciji. Nova zgradba je zasnovana na način, da jo lahko vaščani Vitanja uporabljajo za svoje potrebe (vaje pevskega zbora, prireditve, tuši in garderobe za nogometno igrišče ...), vendar se to ne dogaja.

Na poletni šoli, ki sta jo vodila arhitekta Aljoša Dekleva in Tina Gregorič z asistentom Jakobom Travnikom, je sodelovalo 14 študentov arhitekture iz šestih držav (Slovenija, Iran, Hrvaška, Brazilija, Poljska in Kitajska). Razdeljeni so bili v štiri skupine in po skupinah raziskovali različne teme, ki so v nadaljevanju kratko predstavljene. Cilj delavnice je bil poiskati rešitve zgoraj omenjenih izzivov.

Prva skupina: KSEVT hotel

Prva skupina je raziskovala možnost uporabe stavbe KSEVT-a kot eksperimentalnega hotela. V povezavi s konceptom kulturalizacije vesolja, ki ga razvijajo slovenski umetniki Živadinov, Turšič in Zupančič, je razmišljala o spanju v vesolju. Kako je spanje v vesolju drugačno od spanja na Zemlji? Razvili so koncept 3D-spanja, ki ga omogoča breztežnostni prostor. V lebdečem položaju se lahko prosto gibljemo ter tudi med spanjem premikamo v poljubnih smereh, česar na Zemlji zaradi gravitacije ne moremo početi. Skupina je zasnovala dva načina 3D-spanja, ki ju lahko izkusimo tudi ob težnosti. Posebna obleka, ki je prek vrvi obešena v osrednjem prostoru KSEVT-a, omogoča prijetno lebdenje in prosto gibanje v zraku med spanjem. Druga možnost so posebne modularne piramidalne blazine, ki zaradi svoje oblike omogočajo spanje v treh dimenzijah (glej <http://bio.si/sl teme/nanoturizem/prispevek/407/nanoturisti-na-aa-visiting-school-v-ksevtu-pripravljeni-projekti/>).⁵ Izkušnja 3D-spanja je zanimiva tako za obiskovalce razstave kot tudi za domačine, ki bi želeli v svojem kraju doživeti nekaj novega.

Druga skupina: Vitanje expo@KSEVT

Druga skupina je raziskovala možnosti za razvijanje novih povezav med vaščani in institucijo KSEVT-a. Prek raziskovanja različnih materialov, značilnih za Vitanje oz. za KSEVT in njegov program, so oblikovali razstavni prostor v vhodni avli KSEVT-a. Izbrani so bili posebna reflektivna folija kot reprezentacija vesolja in KSEVT-a ter leseni elementi, ki se uporabljajo pri postavljanju skladovnic za sušenje lesa. Les je pomembna surovina in značilnost kraja, leseni elementi pa so bili na voljo brezplačno pri lokalnih mizarjih in predelovalcih. Oblikovana je bila razstavna površina, na kateri so bili razstavljeni lokalni izdelki (jedi, pijača, leseni izdelki ...). Razstava poskuša prek vzpostavitve odnosa med značilnima materialoma povezati vas in novo stavbo KSEVT-a. Ob razstavi izdelkov in jedi je vzporedno potekala še razstava fotografij. V začetku delavnice so študentje med prebivalce razdelili fotoaparate ter jih prosili, če lahko posnamejo fotografije na temo znanosti v svojem vsakdanjem življenju. Nastale fotografije so bile ob koncu delavnice razstavljene v KSEVT-u. Fotografiranje je delovalo kot socialni aktivator, ki je vzpostavil odnos prebivalcev kraja do KSEVT-a ter jih hkrati privabil, da si ogledajo svoje delo na razstavi in se s tem povežejo z novo stavbo.

Tretja skupina: Hang-Out Vitanje

Tretja skupina se je ukvarjala s problematiko nastanitvenih zmogljivosti v Vitanju. Ob vprašanju prebivalcem, kaj bi v Vitanju storili, če bi imeli neomejeno količino denarja, je bil eden izmed odgovorov – zgradili bi hotel! V okviru raziskovanja nanoturizma je skupina poskušala poiskati inovativno rešitev. Zamišljene so bile posebne sobe/mreže. Izdelali so primer viseče mreže za več oseb. Mreže se lahko obesijo na različnih mestih v vasi ter služijo kot nastanitev za eno uro, eno popoldne ali vso noč. Izdelane so s tehniko klekljanja in so prilagojene specifičnim lokacijam, kjer delujejo kot katalizator za intenzivnejše

5 Na tej povezavi so prikazani plakati vseh štirih skupin.

doživljanje prostora, npr. visijo lahko nad potokom. Želja je bila, da se v sodelovanju s prebivalci v prihodnosti organizira delavnica izdelovanja velikanskih klekljanih visečih mrež, kjer bi se vaščani lahko naučili tehnik izdelave ter začeli sami delati nove mreže za nove lokacije. Vitanje bi tako postalo razpršeni hotel, kjer prebivalci sami izdelujejo sobe/mreže, KSEVT pa služi kot recepcija za izposojno sob/mrež in stična točka.

Četrta skupina: KSEVT outdoor community

Četrta skupina se je ukvarjala s sociokulturno animacijo in organizacijo dogodkov. Začeli so z analizo potreb prebivalcev. Z metodo anketiranja, neposrednim druženjem, pogovarjanjem in sodelovanjem v lokalnih praksah (tudi v gostilni) so poskušali najti odgovor, kako vzpostaviti povezave med vaščani in institucijo KSEVT-a. Poudarek je na povezovanju ljudi med seboj in s KSEVT-om. Rezultat je bila organizacija več dogodkov. Pripravili so: kinovečere, kjer so filme projicirali na zunanjo fasado KSEVT-a, turnir v nogometu, kjer so ekipe iz Vitanja tekmovali proti udeležencem arhitekturne delavnice, postavili so velik zunanji šah ... Dogodke so organizirali večkrat, analizirali odziv ter naslednjič dogodek izboljšali (npr. dodatek kulinarike, udobnejši stoli ipd.). Z evalvacijo konkretne prakse so izboljševali zamisel.⁶

ZAKLJUČEK

Nove oblike izobraževanja se, podobno kot nove oblike turizma, razvijajo v smeri od množičnih in nespecifičnih izkušenj k osebnim doživetjem in ustvarjalnim srečanjem med različnimi akterji. Poletna šola je metaforično in doživljajsko prepletla inovativno učenje s kritično refleksijo. To pomeni, da je razvoj arhitekturnega znanja, kar je bil osnovni cilj druženja mladih arhitektov, združila s kritičnim razmislekom o kulturi bivanja, turizma in povezovanja ljudi. Arhitektura je bila s svojim značilnim procesom ustvarjanja uporabljena kot orodje za razvoj lokalnega. Učni laboratoriji so sledili vzorcu dvojnih zank: najprej raziskovanje, nato ustvarjanje in preverjanje ter slednjič izpopolnjevanje. Participatorno in inovativno učenje ni zajemalo le mentalnih statusov, marveč je – tudi zaradi povezovanja z vesoljskimi izzivi – vključevalo čutenje in celostno doživljanje. Med potekom delavnic je bilo veliko interakcij med študenti in domačini, kar mogoče daje odgovor na izziv, kako povezovati novo stavbo z lokalnim delovanjem. Šele s časom pa bo mogoče evalvirati dejanske učinke poletne šole na dogajanje v kraju.

6 Opis del je dostopen na <http://trajekt.org/2014/08/05/slovenia-nanoturism-2/>.

LITERATURA

- Augé, M. (2014). *L'antropologo e il mondo globale*. Milano: Raffaello Cortina Editore.
- Bauman, Z. (2012). *On Education: Conversation with Riccardo Mazzeo*. Cambridge: Polity Press.
- Bauman, Z. (2014). *Il demone della paura*. Roma: Laterza.
- Dekleva, A. (2014a). *Kaj je nanoturizem?* Pridobljeno s <http://4d.rtvsllo.si/arhiv/poletna-scena-prispevki/174289499>.
- Dekleva, A. (2014b). Slovenija nanoturizem. *Trajekt*, 8. 8. 2014. Pridobljeno s <http://trajekt.org/2014/08/05/slovenia-nanoturism-2/>.
- Dekleva, A. (2014c). *Elektronska pošta avtorju*, 24. 8. 2014.
- Deu, Ž. (2013). Vloga in pomen delavnic v razvojnem varovanju dediščine. *Igra ustvarjalnosti*, 1(1), 40–45. Pridobljeno s http://www.iu-cg.org/paper/2013/IU_st01_deu.pdf.
- Høyrup, S. (2012). Employee-Driven Innovation: A New Phenomenon, Concept and Mode of Innovation. V S. Høyrup, M. Bonnafous-Boucher, C. Hasse, M. Lotz in K. Møller (ur.), *Employee-Driven Innovation: A New Approach* (str. 3–33). New York: Palgrave Macmillan.
- Krušec, T. (2013). Prednosti in pomanjkljivosti različnih oblik študentskih delavnic: primer delavnice v Križevcih pri Ljutomeru in arhitekturne delavnice Jelovica. *Igra ustvarjalnosti*, 1(1), 54–59. Pridobljeno s http://www.iu-cg.org/paper/2013/IU_st01_krusec.pdf.
- Nanoturizem* (2014). Pridobljeno s www.bio.si/teme/nanoturizem.
- Petek, R. (2014). *Vitanje, samo hotela ne! Večer*, 70(172), 20.
- Pripravljeni projekti poletne šole* (2014). Pridobljeno s <http://bio.si/sl/teme/nanoturizem/prispevek/407/nanoturisti-na-aa-visiting-school-v-ksevtu-pripravljeni-projekti/>.
- Živa dvorišča* (2014). Pridobljeno s <http://www.ziva-dvorisca.si>.